

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-5-69-42>

УДК 341.231.14:061.1ЄС

Занкевич Н.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

РОЗХИТАНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Анотація. В статті досліджено становлення механізму захисту прав людини та основоположних свобод в Європейському Союзі. Проаналізовано рішення Суду ЄС та Європейського Суду з прав людини відносно застосування Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод на території Європейського Союзу. В цьому ж аспекті було досліджено поняття «еквівалентний захист прав людини». Необхідність правильного розуміння цього поняття було викликано, зокрема, тим, що в 2007 році європейське співтовариство прийняло Хартію про основоположні права, яка нагадувала за своєю суттю Європейську Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод. В статті автором також було з'ясовано причини неприєднання Європейського Союзу до Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Особливу увагу було присвячено аналізу висновку Суду ЄС № 2/13 від 18 грудня 2014 року. Оскільки, однією із головних перешкод в цьому питанні є «конфлікт» компетенцій, який не вирішується вже тривалий час. Це підтверджує думку автора про те, що приєднання ЄС до Конвенції 1950 року в більшій мірі є не вирішеним через суб'єктивні чинники, аніж об'єктивні. В статті було зазначено наслідки, які можуть настати для Європейського Союзу у випадку приєднання до Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Автором було зроблено висновок про те, що Європейське співтовариство потребує уніфікованого механізму захисту прав людини та основних свобод. Оскільки, існування в межах інтеграційного об'єднання роз'єднаних механізмів захистів прав людини не просто ускладнює реальне забезпечення захисту прав, а й залишає ряд гострих питань, які можуть бути вирішені лише шляхом приєднання ЄС до Конвенції 1950 року.

Ключові слова: Європейський Союз, права людини, Європейський Суд з прав людини, Суд ЄС, Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод.

Zankevych Nazar

Yaroslav Mudryi National Law University

THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS IN THE EUROPEAN UNION IS SHATTERED

Summary. The article examines the formation of a mechanism for the protection of human rights and fundamental freedoms in the European Union. The decision of the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights concerning the application of the European Convention on Human Rights in the European Union is analyzed. In the same aspect, the concept of "equivalent protection of human rights" was investigated. The need for a correct understanding of this concept was due in particular to the fact that in 2007 the European Community adopted the Charter of Fundamental Rights, which reminiscent of the European Convention on Human Rights. In the article, the author also explained the reasons for the non-alignment of the European Union with the European Convention on Human Rights. Particular attention was paid to the analysis of the Court's Opinion No. 2/13 dated December 18, 2014. As one of the main obstacles in this issue is the "conflict of competences", which has not been solved for a long time. This confirms the author's opinion that the European Union accession to the European Convention on Human Rights is largely unresolved due to subjective factors rather than objective ones. The article highlighted the consequences that the European Union may have in terms of joining the European Convention on Human Rights. The author concludes that the European Community needs a unified mechanism for the protection of human rights and fundamental freedoms. Since the existence of segregated human rights protections within the integration association does not only complicate the real protection of rights, it also leaves a number of acute issues that can only be solved by joining the European Union to the European Convention on Human Rights. This updated question will be considered as the right of the European Union, the European Convention on Human Rights and the practice of the ECHR are mutual assistance and that, in their community, they provide effective protection of human rights and citizenship in the territory of the European Union.

Keywords: European Union, human rights, European Court of Human Rights, Court of Justice of the European Union, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Постановка проблеми. Права та основні свободи людини в аспекті їх забезпечення є фундаментом будь-якого об'єднання (держав, міжнародних організацій) та визначає його життєздатність. При цьому, у сучасних демократичних державах легітимність органів публічної влади залежить від їх ставлення до прав людини. Не є виключенням і Європейський Союз (далі – ЄС) з урахуванням того, що він складається виключно із держав, що мають демокра-

тичний правовий режим. На підтвердження чого свідчить те, що коли в 2002 році після парламентських виборів у Австрії формувалася коаліційний уряд, який включав в себе представників ультраправої Партії Свободи, «група 14-ти» (чотирнадцять інших кран ЄС), прийняла рішення обмежити двосторонні контакти із Австрією. Вважалося, що сформований за участю Партії Свободи коаліційний уряд Австрії ніс потенційну загрозу демократичним засадам верховенства

права, визнання основних прав і свобод, що зафіксовано у п. 1 ст. 6 Договору про створення Європейського Союзу: «Союз базується на спільних для всіх держав-членів демократичних засадах верховенства права, визнання основних людських прав і свобод» [2].

У специфічному конституціоналізмі ЄС забезпечення прав людини та основних свобод відбувається на трьох рівнях: це національний рівень, на якому діють такі інститути, як конституція, закони, суди тощо; рівень Європейського Союзу, на якому діють статутні договори ЄС, Хартія основних прав ЄС, Суд та інші органи ЄС тощо; та міжнародний рівень – це переважно діяльність Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) та практика застосування Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція 1950 р.) [1, с. 45].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблемних питань стосовно приєднання ЄС до Конвенції 1950 р. займалися зокрема такі вчені як І. Яковюк, О. Мережко, О. Хамуляк, Н. Шипкова, О. Тарасов, І. Батлер, Ф. Манчіні. З огляду на це необхідно вказати, що остаточне приєднання ЄС до Конвенції 1950 року посприяє створенню потенційно потужного механізму захисту прав людини та вирішить ті проблемні питання, які наявні сьогодні. Зокрема, в узагальненому вигляді вони стосуються запобігання конфліктам компетенцій і правовим колізіям, включно різному тлумаченню норм у сфері забезпечення та захисту прав людини судовими органами ЄС та Ради Європи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Захист прав людини та основоположних свобод в ЄС досліджувалося в аспекті виявлення проблемних питань та надання рекомендацій відносно необхідності удосконалення самого механізму захисту прав людини. Проте, станом на сьогодні цей механізм не є модернізованим. Враховуючи те, що Конвенція 1950 року та практика ЄСПЛ є взаємодоповнюючими елементами захисту прав людини в ЄС, то необхідно вести мову про можливість створення потужного уніфікованого механізму захисту прав людини на території ЄС та передбачити відповідні наслідки для європейського співтовариства.

Метою даної статті є з'ясувати встановлення механізму визнання та захисту прав людини та основоположних свобод в ЄС, визначити причини неприєднання ЄС до Конвенції 1950 року та з'ясувати вплив Конвенції та практики ЄСПЛ на побудову механізму захисту прав людини в ЄС.

Виклад основного матеріалу. Не важко помітити, що час від часу робилися спроби відносно налагоджування ефективного партнерства між Європейським Союзом та ЄСПЛ в аспекті порушеного нами питання. Варто звернути увагу і на те, що позиція європейського співтовариства відносно взагалі визнання прав людини кардинально змінювалась – від повного ігнорування до необхідності їх забезпечення.

У 1959 році до Суду ЄС було подано чотири скарги, в яких піднімалося питання про невідповідність рішень Верховного органу (орган управління, створений відповідно до Договору про утворення Європейського об'єднання вугілля та сталі від 18 квітня 1951 р. (далі – договір ЄОВС) кон-

ституційним вимогам щодо прав громадян держав-членів. Розглянувши в об'єднаному провадженні ці чотири справи 15 липня 1960 року Суд ЄС визнав свою компетенцію приймати рішення про законність актів Верховного органу відповідно до договору ЄОВС, однак зазначив, що він не зобов'язаний встановлювати відповідність таких актів національному законодавству держав-членів, за винятком їх конституційного законодавства. Суд також відмітив, що «право Співтовариства, як зазначено в Договорі про ЄОВС, не містить жодних загальних принципів, які би гарантували основоположні права».

Однак, подальше розгортання процесів європейської інтеграції неминуче висувало проблему забезпечення основних прав людини на одне з перших місць порядку денного ЄС, що, зрештою, й спонукало Суд ЄС змінити свою позицію і розпочати процес конституціоналізації інституту основоположних прав та свобод [3, с. 152].

Першим кроком у цьому стало рішення у справі Loos, в якому Суд ЄС вказав, що незалежно від держав-членів, право Співтовариства не тільки встановлює обов'язки окремих осіб, а й також одночасно закріплює основоположні права як частину європейської правової традиції [4]. Крім того, Суд ЄС постановив, що «установчі договори повинні тлумачитися як такі, що мають пряму дію і надають індивідуальні права, які національні суди повинні захищати». Подальшим кроком у напрямі забезпечення основоположних прав людини стала справа Stauder (1969 р.), у якій Суд ЄС постановив, що права людини входять до системи загальних принципів права Спільноти, які ним захищаються. А пізніше, у справі Nold (1974 р.) Суд ЄС вказав, що право Спільноти, яке він має тлумачити, виходить зі спільних конституційних традицій держав-членів, і при формуванні цінностей Спільноти він буде брати до уваги конвенції та угоди, укладені із державами-членами, а також Конвенцію 1950 р. [5, с. 144].

Таким чином, Суд ЄС відіграв важливу роль в питанні забезпечення захисту прав людини на теренах ЄС, який свого часу використавши прогресивний підхід та визнаючи особливу мету створення ЄС вказав на необхідності забезпечення прав людини та основоположних свобод. Водночас поставало питання, чи можна визнати Конвенцію 1950 року частиною законодавства ЄС та чи може вона бути застосована на території об'єднання?

У справі «Roland Rutili v. Ministre de l'interieur» суд ЄС вперше обґрунтував свою позицію посиланням на Конвенцію 1950 р. як на «основоположні засади, яких необхідно дотримуватися», що сприяло переосмисленню її місця і ролі у правовому порядку інтеграційного об'єднання, а згодом визнанню ЄСПЛ системи захисту прав людини в ЄС еквівалентною системою, сформованій на основі Конвенції. При цьому ЄСПЛ розтлумачив термін «еквівалентність» як зіставність, а не ідентичність систем захисту прав людини (п. 165 рішення у справі від 30 червня 2005 р. «Bosphours Airways v. Ireland») [7].

ЄСПЛ уточнюючи поняття «еквівалентного захисту прав людини» зазначив, що дії держави, вжиті на виконання своїх юридичних обов'язків, є обґрунтованими, доки відповідна організа-

ція вважається такою, що захищає основоположні права людини як щодо вжитих матеріальних гарантій, так і механізмів, котрі забезпечують їх дотримання у спосіб, який можна вважати принаймні еквівалентним до того, який забезпечує Конвенція» [8, с. 327]. У декількох наступних рішеннях ЄСПЛ підтримав та дещо модернізував своє розуміння принципу «еквівалентного захисту прав людини», зокрема щодо дотримання обов'язків, котрі випливають зі ст. 6 ЄКПЛ (рішення у справі *Kokkelvisserij v. the Netherlands*).

У справі *Mss v. Belgium and Greece* ЄСПЛ розглядав звернення особи афганської національності проти Бельгії на основі Регламенту Дублін II. Бельгійська влада вжила заходів із вислання заявника до Греції, куди, за його словами, він не мав бути висланий через випадки нелюдського та принизливого ставлення в Греції до тих, хто звертається за отриманням притулку ЄСПЛ виступив проти Бельгії, оскільки «регламент ЄС у даному випадку надає державі певну самостійність у діях, яку вона не використала». ЄСПЛ зазначив, що «підхід, вироблений у справі *Boshorus v. Ireland*, не може застосовуватися» [7; 8, с. 342].

Висновок про те, що Конвенція 1950 р. є основоположними засадами, яких необхідно дотримуватися має своє логічне пояснення (відсутність власного писаного каталогу прав, що мав би юридичну силу). Однак, із прийняттям Хартії ЄС про основоположні права в 2007 році суд змінив позицію і вказав, що норми Конвенції здебільшого застосовуються як «керівні засади та джерело натхнення» і не більше (справи № C-92/09 і № C-93/09 «*Volker and Markus Schecke GbR (C-92/09) Harmut Eifert (C-93/09) v. Land Hessen*»; № C-571/10 «*Camberai v. Istituto per l'Edilizia della Provincia autonoma di Bolzano*»; № C-617/10 «*Aklagaren Hans Akerberg Fransson*») [6, с. 6].

Водночас з'явилася практика обґрунтування ЄСПЛ своєї правової позиції у світлі наданого Судом ЄС тлумачення відповідних положень Хартії 2007, яка є більш сучасною порівняно з Конвенцією 1950. При цьому ЄСПЛ визнає необхідність зміни практики тлумачення останньої, яка не уникла впливу прецедентної практики Суду ЄС, що свідчить про конвергентні тенденції права ЄС та права Ради Європи у царині захисту прав людини. Отже, поступово викристалізовується взаємовплив правозастосовної практики судових органів ЄС та Ради Європи, а процес підготовки приєднання ЄС до Конвенції 1950 р. вочевидь має завершитися прийняттям Угоди про приєднання ЄС до Конвенції 1950 р., яка, зокрема, чітко і недвозначно регламентуватиме взаємовідносини між Судом ЄС та ЄСПЛ [9, с. 101].

Крім того, характерним є те, що переважно національні суди держав-членів, а також прирівняні до них органи адміністративної юстиції забезпечують захист встановлених у рамках ЄС основоположних прав від будь-яких порушень. При розгляді справ національні суди пов'язані чинними нормами права ЄС, які мають верховенство щодо внутрішнього права держав-членів, а деякі з них – пряму дію в їх внутрішніх правових порядках, тобто норми права ЄС можуть застосовуватися у національних судах поряд із нормами внутрішнього права під час розгляду судових справ. Національним судам підвідомчі

всі категорії справ, за винятком тих, які віднесені до юрисдикції судових органів ЄС: спори щодо оскарження актів, дій або бездіяльності інституцій ЄС, спори між державами-членами, між інституціями тощо. Крім того, Суд ухвалює преюдиціальні висновки на запити національних судів держав-членів ЄС [12, с. 110].

Таким чином створювалася ситуація, коли норми права ЄС проявляли своє верховенство, а держави-члени в особі відповідних національних судів при забезпеченні захисту встановлених у рамках ЄС основоположних прав від будь-яких порушень мали враховувати те, що Конвенція 1950 року не є частиною законодавства інтеграційного об'єднання. Тому, не має і обов'язку застосовувати зазначене «живе право», воно скоріш за все було свого роду вектором правильного розуміння відповідної норми. Зокрема, у п. 42 рішення «*Elliniki Radiophonia Tileorassi*» вказано, що суд не має повноважень досліджувати відповідність Конвенції тих норм національного законодавства, які не пов'язані з правом ЄС. Якщо ж мають місце норми національного законодавства, що діють у рамках сфери застосування права ЄС, і до Суду направлено запит у преюдиціальному порядку, то він має надати тлумачення, якого потребує національний суд, для оцінки того, чи відповідають такі норми основоположним правам, дотримання яких забезпечує Суд і які випливають з Конвенції» [11].

Черговим сподіванням того, що ЄС приєднається до Конвенції 1950 р. найближчим часом з'явилося 13 грудня 2007 року, коли було укладено Лісабонський договір (далі – ЛД 2007 р.) При цьому, в ч. 2 ст. 6 Договору про ЄС (далі – ДЄС) у редакції ЛД 2007 р. було підтверджено намір ЄС приєднатися до Конвенції 1950 року. Основним аргументом такої позиції було те, що громадяни ЄС повинні мати можливість оскаржити до міжнародного юрисдикційного органу акти, дії або бездіяльність інституцій, органів, агенцій ЄС, їх посадових осіб так само, як вони це роблять у разі невинуватого обмеження або порушення їхніх прав державними органами та їх посадовими особами. Іншим позитивним наслідком вбачалося те, що це дозволить уникнути різного тлумачення Судом ЄС та ЄСПЛ однакових норм у сфері прав людини (вперше така позиція була відображена в рішенні від 30 квітня 1996 року № C-13/94 «*P v. S and Cornwall County Council*). Більш того, у протоколі № 8 щодо ч. 2 ст. 6 ДЄС про приєднання ЄС до Конвенції 1950 р., який додається до ЛД 2007 р., вказується на можливості участі ЄС у контрольних органах Конвенції та необхідності забезпечення правильного визначення відповідача (держав-членів та/або ЄС) під час розгляду скарг, поданих належним чином третіми країнами або індивідами проти держав-членів та/або ЄС (стаття 1 Протоколу № 8) [6].

Приєднання ЄС до Конвенції 1950 р. означатиме, що її положення формально стануть обов'язковими для ЄС, його інституцій, органів, агенцій. Індивіди зможуть звертатися до ЄСПЛ за захистом прав, передбачених Конвенцією, що були порушені, зокрема внаслідок прийняття правових актів інституціями ЄС або нормативно-правових актів державами-членами на виконання ними своїх зобов'язань за правом ЄС, у процесі імплементації.

тації правових актів ЄС. При цьому однією з умов прийнятності такої скарги, згідно із ст. 35 Конвенції 1950 р. щодо вичерпання всіх засобів національного правового захисту, буде обов'язковим звернення до Суду за відповідним рішенням.

18 грудня 2014 року суд ЄС прийняв доленосний висновок 2/13, яким вказав на невідповідність Договору про приєднання ЄС до Конвенції 1950 року установчим договорам ЄС, внаслідок чого приєднання ЄС до Конвенції 1950 року відклалося на невизначений термін, що в свою чергу перекреслює усі позитивні зрушення в цьому питанні.

Суд у п. 258 Висновку зазначив, що проект Угоди про приєднання ЄС до Конвенції 1950 року може негативно вплинути на особливості та автономність правопорядку ЄС, оскільки він не забезпечує відповідність між ст. 53 Конвенції та ст. 53 адаптованої редакції Хартії 2007 р., не усуває ризик порушення принципу лояльного співробітництва як загального принципу права ЄС, та не містить положень стосовно зв'язку між механізмом, передбаченим Протоколом № 16 до Конвенції, і процедурою преюдиціального запиту, встановленою ст. 267 ДФЄС [12, с. 110, 111; 14]. Крім того, на думку суду проект Угоди про приєднання ЄС до Конвенції вплине на застосування ст. 344 ДФЄС, оскільки він не виключає можливості виникнення спорів між державами-членами або між ними та ЄС щодо застосування Конвенції у межах *ratione materiae* права ЄС при розгляді заяв ЄСПЛ. Серед іншого суд вказав, що проект Угоди про приєднання ЄС до Конвенції не регулює функціонування механізму «співвідповідача» («*corespondent mechanism*») та процедуру попереднього залучення Суду, що забезпечило б врахування особливостей ЄС та права ЄС [13]. Також було наголошено на тому, що проект Угоди про приєднання ЄС до Конвенції не враховує особливостей права ЄС щодо оскарження актів, дій або бездіяльності ЄС у сфері Спільної зовнішньої та безпекової політики (*Common Foreign and Security Policy*), а саме вона надає судовому органу (ЄСПЛ), що не належить до інституційної системи ЄС, виключне право здійснювати судовий контроль за такими актами, діями або бездіяльністю на предмет їх відповідності стандартам прав людини, гарантованим Конвенцією [12, с. 111].

Висновки і пропозиції. Захист прав людини і громадянина є конституційно-правовим і міжнародно-правовим обов'язком сучасних держав, який реалізується за допомогою системи принципів, інститутів, механізмів і процедурно-правових правил, що прямо або опосередковано передбачені для цих цілей. У процесі глобалізації держави, відстоюючи власні інтереси, водночас вдаються до самообмеження окремих суверенних

прав і передачі їх реалізації наднаціональним структурам, які допомагають їм у здійсненні традиційних функцій держави, а саме функції захисту прав людини. Як наслідок проблема захисту прав людини виходить за межі відповідальності окремої держави, перетворюючись також на справу світового співтовариства та регіональних інтеграційних об'єднань, які нормативно визначають універсальні правові стандарти, нижче яких держава не вправі опуститися [15].

Саме європейське співтовариство пройшло тернистий шлях щодо закріплення механізму визнання та захисту прав людини та основних свобод. При цьому, приєднання ЄС до Конвенції 1950 року надасть завершеного вигляду системі захисту прав людини і громадянина в ЄС. Важливо, щоб при цьому відбулася гармонізація фундаментальних елементів змісту основних прав людини і громадянина між національним та європейським правом, але водночас, щоб збереглися можливості для контролю рішень, що базуються на особливостях певних конституційних культур, розташованих на різних рівнях у сфері дії прав людини (внутрішньодержавні конституційні простори, конституційний простір ЄС та Конвенції). При вирішенні цього непростого завдання чималу роль повинна відіграти ідея субсидіарності [16, с. 68].

Вважаю, що Європейське співтовариство потребує уніфікованого механізму захисту прав людини та основних свобод. Такий підхід буде прогресивним та правильним. Оскільки, існування в межах інтеграційного об'єднання роз'єднаних механізмів захистів прав людини не просто ускладнює реальне забезпечення захисту прав, а й залишає ряд гострих питань, які можуть бути вирішені лише шляхом приєднання ЄС до Конвенції 1950 р. Це питання актуалізується ще з огляду на те, що право ЄС, Конвенція та практика ЄСПЛ є взаємодоповнюючими та, які у випадку свого об'єднання здатні забезпечити ефективний захист прав людини і громадянина на території ЄС.

Питання щодо приєднання ЄС до Конвенції 1950 р. в більшій мірі є невирішеним через суб'єктивні чинники, аніж об'єктивні. Оскільки, наріжним каменем є «конфлікт» компетенцій, який не вирішується вже тривалий час. Хоча, аналіз положень проекту Договору про приєднання ЄС до ЄКПЛ дозволяє як видається, констатувати максимальне врахування інтересів ЄС, а саме: збереження унікального (*sui generis*) правового порядку ЄС, розподілу компетенції між його інституціями та державами-членами, а також попередження втручання будь-яких «небажаних» суб'єктів у правову систему ЄС.

Список літератури:

1. Власов А. Реалізація прав людини як принципу конституціоналізму в Європейському Союзі. *Юридична Україна*. 2007. № 4. С. 45–50.
2. Договір про Європейський Союз: договір від 07 лютого 1992 року № 994_029 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення: 20.04.2019).
3. Добрянський С.П. Юридичне гарантування основоположних прав людини у Європейському Союзі: проблеми та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3. С. 151–161.
4. Case C-26/62 Van Gend en Loos vs. Belasting Administration of February 5, 1963. *European Court Reports*. URL: https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/4b81dcab-c67e-44fa-b0c9-18c48848faf3/publishable_en.pdf (дата звернення: 20.04.2019).
5. Nanette N.A., Allan R. The European Union and Human Rights. *The Hague / Boston / London: Kluwer Law International*. 1995. 246 p.

6. Rosas A. Is the EU a Human Rights Organization? *First Annual CLEER Public Lecture. CLEER working papers*. 2011. № 1. URL: <https://www.asser.nl/media/1624/cleer-wp-2011-1-rosas.pdf> (дата звернення: 20.04.2019).
7. The case of Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland 2005. URL: <https://www.eui.eu/Documents/DepartmentsCentres/AcademyofEuropeanLaw/CourseMaterialsHR/HR2009/DeWet/DeWetBackgroundReadingCase3.pdf> (дата звернення: 20.04.2019).
8. Gaja G. Accession to the ECHR. / ed. by Biondi V., Eeckhout P., Ripley S. *Oxford University Press*. 2012. 589 p.
9. Фалалеева Л.Г. Судовий захист основоположних прав у Європейському Союзі в аспекті застосування практики Європейського суду з прав людини. *Судова апеляція*. 2017. № 3(48). С. 97–107.
10. Хартия Европейского Союза об основных правах. *Юриспруденция*. 2001. 203 с.
11. Case C-260/89 Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE and Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou v Dimotiki Etairia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas and Nicolaos Avdellas and others. URL: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-260/89> (дата звернення: 20.04.2019).
12. Фалалеева Л.Г. Особливості застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у правовому порядку Європейського Союзу. *Право України*. 2017. № 4. С. 108–116.
13. Consolidate version of the treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union*. 2012, 26 October. Vol. 55, p. 326/01.
14. Договір про функціонування Європейського Союзу: договір від 05 березня 1957 року № 994_b06 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06 (дата звернення: 20.04.2019).
15. Яковюк І. Права людини в Європейському Союзі: загальнотеоретичний аналіз. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 1(56). С. 55–64. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5598/1/Jakovyk_55.pdf (дата звернення: 20.04.2019).
16. Р. Арнольд. Юридичні наслідки приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. № 4. С. 63–68.

References:

1. Vlasov A. (2007). Realizatsiia prav liudyny yak pryntsypu konstytutsionalizmu v Yevropeiskomu Soiuzi [The realization of human rights as a principle of constitutionalism in the European Union]. *Legal Ukraine*, no. 4, pp. 45–50.
2. Treaty on European Union (07 February 1992). no. 994_029. Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (accessed: 20 April 2019).
3. Dobryansky S. (2016). Yurydychne harantuvannia osnovopolozhnykh prav liudyny u Yevropeiskomu Soiuzi: problemy ta perspektyvy [Charter of basic rights of the European Union as a regional human rights standard]. *Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, no. 3, pp. 151–161.
4. Case C-26/62 Van Gend en Loos vs. Belasting Administration of February 5, 1963. *European Court Reports*. Available at: https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/4b81dcab-c67e-44fa-b0c9-18c48848faf3/publishable_en.pdf (accessed: 20 April 2019).
5. Nanette N.A., Allan R. (1995). The European Union and Human Rights. *The Hague / Boston / London: Kluwer Law International*.
6. Rosas A. (2011). Is the EU a Human Rights Organization? *First Annual CLEER Public Lecture. CLEER working papers*, no. 1. Available at: <https://www.asser.nl/media/1624/cleer-wp-2011-1-rosas.pdf> (accessed: 20 April 2019).
7. The case of Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland 2005. Available at: <https://www.eui.eu/Documents/DepartmentsCentres/AcademyofEuropeanLaw/CourseMaterialsHR/HR2009/DeWet/DeWetBackgroundReadingCase3.pdf> (accessed: 20 April 2019).
8. Gaja G., Biondi V., Eeckhout P., Ripley S. (2012). Accession to the ECHR. *Oxford University Press*. 589 p.
9. Falalieieva L.H. (2017). Sudovy zakhyt osnovopolozhnykh prav u Yevropeiskomu Soiuzi v aspekti zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [Accession of the European Union to the convention on human rights: legal position of the court]. *Court appeal*, no. 3(48), pp. 97–107.
10. Khartiia Yevropeiskoho Soiuzu pro osnovni prava (2001). [EU Charter of Fundamental Rights]. *Jurisprudence*.
11. Case C-260/89 Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE and Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou v Dimotiki Etairia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas and Nicolaos Avdellas and others. Available at: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-260/89> (accessed: 20 April 2019).
12. Falalieieva L.H. (2017). Osoblyvosti zastosuvannia Konventsii pro zakhyt prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod u pravovomu poriadku Yevropeiskoho Soiuzu [The Peculiarities of Application of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in the European Union Legal Order]. *Law of Ukraine*, no. 4, pp. 108–116.
13. Consolidate version of the treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. (26 October 2012). *Official Journal of the European Union*, vol. 55, p. 326/01.
14. The treaty on the functioning of the European Union (05 March 1957). no. 994_b06. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06 (accessed: 20 April 2019).
15. Yakoviyk I.V. (2009). Prava liudyny v Yevropeiskomu Soiuzi: zahalnoteoretychnyi analiz [Human rights in the European Union: general theoretical analysis]. *Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, no. 1(56), pp. 55–64. Available at: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5598/1/Jakovyk_55.pdf (accessed: 20 April 2019).
16. Arnold R. (2012). Yurydychni naslidky pryiednannia Yevropeiskoho Soiuzu do Yevropeiskoi konventsii pro zakhyt prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod [Legal Consequences of Accession of the European Union to the European Convention on Human Rights]. *Bulletin of the Constitutional court of Ukraine*, no. 4, pp. 63–68.